

The role of Government in Political Development of Counties

Case study: Governorates of Dashtestan, Genaveh and Asalouyeh counties

Abdolrasoul Kaveh Fard

Doctoral Student of. Political Science, Department
of Political Science & International Relations,
Science and Research Branch of Tehran, Islamic
Azad University, Tehran, Iran

Hojjatallah Ayyoubi *

Associate Professor, Department of European
Studies, Tehran University (Corresponding
Author

Received: 2023/07/21

Accepted: 2023/10/28

ISSN:
eISSN:

Extended abstract

Introduction: Since development in developing societies, especially in Iran, depends a lot on the approaches, policies and plans of the government, knowing the special tasks, capabilities and capacities of agents and representatives of the government in the regions is also of fundamental importance in this field. Therefore, the topic of this article, which is derived from a scientific research, among various possible factors, is to study the role of governors in the political development of counties, which is examined from the perspective of political.

* Corresponding Author: hayyobi@ut.ac.ir

How to Cite: Kaveh Fard, A., & Ayyoubi, H. (2023). *The role of the government in the political development of counties: A case study of the governorates of Dashtestan, Genaveh, and Assaluyeh counties*. Government Studies, 12(43). <https://doi.org/10.22054/tssq.2023.74717.1436>

The purpose of the research: The general purpose of this research is to investigate the role and influence of governorates on the political development of counties.

Method: In terms of purpose, this research is applied and among quantitative researches, the data has been collected by survey method. In the research process, a questionnaire was distributed electronically among all the employees of the governorates of "Dashtestan", "Genaveh" and "Asalouyeh" counties (including governors up to assistants in the number of 100 people) in the territory of Bushehr province. Therefore, the sample size was determined to be 100 people using the full enumeration method. Cronbach's alpha method was used to measure the reliability of the measuring instrument, and the questionnaire was confirmed with a reliability coefficient of 0.907. To analyze the data, one-sample t/t tests, analysis of variance and variance-oriented structural equation modeling approach and related software (PLS) were used.

Report of findings: The findings of the research show that the highest average in the political development index is related to the "Governorship of Asalouyeh" and the lowest average is related to "Governorship of Genaveh". In the sub-indexes of political development, the governorates of all three have had a positive performance. "Activity of news-analytical media" in Dashtestan county has the highest average (3.85), and the lowest average related to the sub-index "political participation" (3.32), in Genaveh city, the sub-index of "activity of political parties and organizations" has the highest average (4.00) and the lowest average related to the sub-index of "political participation" (2.74); and in Asalouyeh city, the sub-index of "efficiency and effectiveness of the government" was the highest average (4.10) and the lowest average was related to the sub-index of "political participation" (3.65). Therefore, overall, in the political development index, the performance of Asalouyeh governorate has been better than other governorates

To evaluate the political development index, 13 questions were asked, which were evaluated using the single-sample T/T test. The analysis of the collected data shows that the average of all the items of the political development index, except for the item of "governor's performance in the participation of the people in the elections of the Assembly of Experts" are above average, and thus there is a good satisfaction in the political development index. The value of the alpha error or the significance level of the T/T test for all items except for the item of "Governor's performance in the

participation of the people in the elections of the Assembly of Experts" is equal to 0.000, since this error rate is less than the acceptable error rate for the test, i.e. is less than 0.05, as a result, it can be argued that the difference between the observation satisfaction level for these measures and the average level of satisfaction is significant at the 95% confidence level. The general results of the political development index express favorable conditions and a positive view of the governorates of the studied cities from the point of view of the statistical community of this research. Following up on the political affairs of the cities is one of the important tasks of the governorates, and in this field, the studied governorates have achieved relative success.

Conclusion: On the functions, specialties and capabilities of governors as agents and high representatives of the government (and sovereignty) at the city level and their role in political development, clearly shows that governors, considering their duties and powers, as well as their role The leadership that they have, within the framework of their institutional structure, has helped to facilitate various indicators of political development in the regions and regions, and they play a prominent and prominent role in promoting the indicators of political development in the cities. Because the philosophy of establishing local governments in regions and districts also comes from the need to facilitate development at the regional level and as a result of national development. But in this process, some factors such as the presence of inefficient people at the head of the governorate as governor and the subsequent appointment of inefficient deputies and managers of executive bodies and government organizations at the county level, the sometimes security attitude of the governors to the administration of local affairs and especially the political activities of political currents at the level in the region, very weak financial resources, cumbersome laws and regulations, weak and insufficient human resources within the structure of the governorates and the lack of transparency in decision-making have caused their potential capacities and capabilities to perform effectively and carry out developmental tasks in the political dimension.

The results of this research with the conclusion of "Shiari and Farhangi (2018)" research that the role of the government and its policies in the process of political development and the formation of civil society is prominent and significant, as well as the research of "Abyar et al.(2018)" on this basis that Local governments play an important role in accelerating the process of political development, it is completely consistent.

Keywords:

Bushehr province, Development, Government, Governorate, Local government, Political development

نقش دولت در توسعه سیاسی شهرستان‌ها

مطالعه موردی: فرمانداری‌های شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه^۱

دانشجوی دکتری علوم سیاسی (جامعه‌شناسی سیاسی)، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

عبدالرسول کاوه‌فرد

دانشیار گروه مطالعات اروپا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

حجت‌الله ایوبی *

چکیده

این مقاله با هدف تحلیل و تبیین نقش فرمانداری‌ها در توسعه سیاسی در سطح شهرستان‌های استان بوشهر به انجام رسیده است. در این پژوهش، تلاش بر این بود، نقش فرمانداری‌ها به‌عنوان کارگزاران عالی دولت (و حاکمیت) در سطح مناطق و نواحی، بر شاخص‌های پنج‌گانه موردنظر این پژوهش با بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه مورد بررسی قرار گیرد. روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی بوده و داده‌ها به روش پیمایشی گردآوری شده است. برای سنجش پرسش‌های پرسشنامه از اعتبار صوری و برای سنجش پایایی آن از روش آلفای کرونباخ، بهره گرفته شده که پرسشنامه با ضریب اعتباری ۰/۹۰۷ تأیید شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های تی تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس و رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس‌محور و نرم‌افزار مربوطه (PLS) بهره گرفته شد. گردآوری داده‌ها نیز با توزیع پرسشنامه میان جامعه آماری، دربرگیرنده ۱۰۰ نفر از کارکنان فرمانداری‌های مورد بررسی، به‌گونه تمام‌شماری صورت گرفت. نتایج این مطالعه نشان داد، فرمانداری‌ها با توجه به نقش راهبری خود، بر مقوله توسعه سیاسی و شاخص‌های پنج‌گانه مورد بررسی این پژوهش (کارآیی و کارآمدی دولت، مشارکت سیاسی، فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی، فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی و حضور زنان در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی) در سطح شهرستان‌های استان بوشهر، تأثیر فراوانی دارند. همچنین در ارزیابی صورت گرفته، از منظر شاخص‌های توسعه سیاسی، فرمانداری عسلویه، به نسبت دیگر فرمانداری‌های مورد مطالعه، عملکرد به نسبت بهتری داشته است.

کلیدواژه‌ها:

دولت، حکومت محلی، فرمانداری، توسعه، توسعه سیاسی، استان بوشهر

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری علوم سیاسی/جامعه‌شناسی سیاسی با عنوان "نقش فرمانداری‌ها در توسعه محلی، مطالعه موردی: شهرستان‌های استان بوشهر (۱۴۰۰-۱۳۷۶)" است.

* نویسنده مسئول: hayyobi@ut.ac.ir

مقدمه

امروزه توسعه سیاسی به عنوان یکی از بنیادی‌ترین مسایل و موضوع‌ها در جوامع در حال توسعه به شمار می‌آید. امری که بر همه ابعاد دیگر توسعه، تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. تجربه برخی جوامع نیز نشان‌دهنده آن است که پایداری نظام‌های سیاسی، مستلزم تعمیق توسعه سیاسی در کشورهاست. توسعه سیاسی از آنجایی اتمام ویژه‌ای به آن صورت گرفته که چگونگی نیل بدان یا چالش‌های شکل‌گیری آن در جوامع، از مهم‌ترین موضوع‌ها و مسایلی است که به‌وسیله اندیشمندان و دانشمندان حوزه‌های گوناگون علوم اجتماعی و سیاسی مورد مطالعه قرار گرفته است. موضوعی که چندین دهه است، در بیشتر جوامع و از جمله ایران، مورد مناقشه فراوان قرار گرفته، از مهم‌ترین دل‌مشغولی‌های نخبگان، روشنفکران و نیروهای اجتماعی است. (قادری و عالی‌زاد، ۱۳۹۲: ۳-۲)

در جامعه ایران، غفلتی اندیشگی - عملی در بررسی نقش و جایگاه دولت بر مسیر توسعه سیاسی وجود دارد. چرا که نهاد دولت، تسریع‌کننده روند توسعه سیاسی است؛ و این در حالی است که پیشبرد امر توسعه سیاسی بدون نظر داشت نقش و تأثیر دولت امکان‌پذیر نیست. (صادقی و قنبری، ۱۳۹۶) دولت‌ها برترین نهاد قدرت و تصمیم‌گیری بوده، از عوامل اصلی توسعه در بعد ملی، منطقه‌ای و ناحیه‌ای به شمار می‌آیند. بررسی پیشینه پژوهش، نشان‌دهنده تغییرات و نوآوری‌های فراوانی در رویه‌های دولتی در سراسر جهان بوده که هرکدام آشکال تازه‌ای از حکومت‌داری را پدید آورده است. مطالعات انجام‌شده و تجاربی که در کشورهای در حال توسعه وجود دارد، نشان‌دهنده آن است که بدون دخالت مستقیم و غیرمستقیم دولت، برآوردن همه ابعاد توسعه به‌ویژه توسعه سیاسی، انتظاری نابجاست (فکوهی، ۲۹۰: ۱۳۸۴-۲۸۹). از این رو این مسأله، انکارناپذیر است که توسعه سیاسی، بدون وجود اراده سیاسی تحقق نخواهد یافت. در این زمینه، ویژگی‌های ساختاری و حیطه نفوذ و کنشگری دولت، تعیین‌کننده توانایی نظامی است که تا اندازه زیادی به هدایت و رهبری فرآیند توسعه سیاسی می‌پردازد. (قادری و عالی‌زاد، ۱۳۹۲: ۳) امروزه پس از گذشت سال‌ها آزمون و تجربه، شکی نیست که در جوامع پیرامونی، نیل به توسعه سیاسی نیازمند حضور و همراهی فعال دولت‌هاست.

از سوی دیگر، مقوله حکومت‌ها و دولت‌های محلی در بسیاری از کشورها اهمیت بنیادینی یافته است؛ چرا که به نظر می‌رسد، عموم دولت‌ها و حکومت‌ها، مفهوم و عملکرد دولت و حکومت محلی را به عنوان یک استراتژی مؤثر برای تضمین توسعه در سطح محلی پذیرفته‌اند. (Ani, at al: 2013) همچنین از آنجا که توسعه در جوامع در حال توسعه و به‌ویژه در ایران، بستگی فراوانی به رویکردها، سیاست‌ها و برنامه‌های دولت دارد، شناخت کارویژه‌ها، توانمندی‌ها و ظرفیت‌های دولت‌ها و حکومت‌های محلی، به عنوان کارگزاران و نمایندگان دولت مرکزی در مناطق و نواحی نیز در این زمینه از اهمیت بنیادینی برخوردار است. چرا که شناخت ظرفیت‌های توسعه سیاسی، با برداشت درست از اقداماتی که از سوی نهاد دولت صورت می‌گیرد، امکان‌پذیر است؛ که یکی از مهم‌ترین صور آن در قالب سیاست‌ها و برنامه‌های کارگزاران و نمایندگان دولت در سطح مناطق و نواحی بروز می‌یابد. در همین راستا با توجه به اینکه فرمانداری و فرماندار نماینده عالی دولت (و حاکمیت) در سطح شهرستان قلمداد گردیده و بر اجرای برنامه‌های دولت در ابعاد گوناگون و به‌ویژه توسعه سیاسی، نظارت می‌نمایند، نقشی کلیدی نیز در حکمرانی در این زمینه بازی کرده و به منظور تسهیل توسعه سیاسی به سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در این مقوله مبادرت می‌ورزند. به بیان دقیق اینکه عملکرد فرماندار و مجموعه فرمانداری و ماهیت آن بر روش‌های توسعه سیاسی و دستیابی به اهداف تأثیر می‌گذارد. بدین‌سان برجسته‌کردن نقش حیاتی فرماندار و فرمانداری در جامعه بسیار لازم به نظر می‌رسد.

از این‌رو موضوع این مقاله که برگرفته از پژوهشی علمی بوده، در میان عوامل گوناگون احتمالی، در پی مطالعه نقش فرمانداری‌ها در توسعه سیاسی شهرستان‌ها با تمرکز بر تجارب حکمرانی در سه شهرستان دشتستان، گناوه و عسلویه در گستره سرزمینی استان بوشهر است که از منظر جامعه‌شناسی سیاسی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در این پژوهش، کوشیده شده با بهره‌گیری از شاخص‌های عمده مطرح‌شده در مفهوم توسعه سیاسی، به مطالعه نقش و تأثیر فرمانداری‌ها در فرآیند توسعه سیاسی شهرستان‌ها پرداخته شود. گزینش سه شهرستان و آن هم شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه برای این مطالعه، از چند جهت بوده است. یکی اینکه این سه شهرستان از دیدگاه جغرافیایی در منطقه شمالی (گناوه)، مرکزی (دشتستان) و جنوبی (عسلویه) استان بوشهر قرار گرفته‌اند. دوم اینکه از لحاظ بافت اجتماعی - اقتصادی - معیشتی، هر کدام از این شهرستان‌ها، وضعیت کاملاً متفاوتی با یکدیگر دارند. شهرستان گناوه - که در امتداد ساحل خلیج فارس قرار گرفته - با دارا بودن ظرفیت‌های مهم تجاری - بازرگانی و گردشگری (تجاری) و وجود بندرگاه‌ها، اسکله‌ها و لنج‌های باری که به کشورهای جنوب خلیج فارس رفت و آمد و کالاهای تجاری و مصرفی را از آن سوی خلیج به این سوی خلیج و برعکس جابجا می‌نمایند، می‌توان گفت، با الگوی خاصی از اقتصاد و معیشت و کسب و کار روبرو هستیم؛ که کارکرد فرمانداری را در این زمینه متفاوت جلوه می‌دهد. شهرستان دشتستان، در منطقه میانی و مرکزی استان و به‌عنوان بزرگترین شهرستان استان از دیدگاه گستره سرزمینی - که پراکندگی جمعیتی فوق‌العاده‌ای نیز در آن به چشم می‌خورد - به‌عنوان قطب کشاورزی و به‌ویژه در تولید خرما و صیفی‌جات، نقش بارزی در اقتصاد کشاورزی استان و جنوب کشور بازی می‌کند. برازجان، مرکز این شهرستان، به‌عنوان چهارراه مواصلاتی استان، از دیرباز تلاقی‌گاه ساکنان و مردمان این دیار با مسافران و مهاجران از مناطق گوناگون کشور بوده، از لحاظ سیاسی نیز، همواره در جنب و جوش خاصی بوده است. شهرستان عسلویه نیز - که شهرستانی نوپاست و در منتهی‌الیه جنوبی استان قرار گرفته، با گستره‌ای بسیار کم، اما دارای اهمیت و اعتبار فوق‌العاده بین المللی است که آن هم به دلیل وجود تأسیسات و پالایشگاه‌های بسیار بزرگ نفتی و گازی و نیز نقش منحصر به فردی که در اقتصاد کشور بازی می‌کند (بخش عمده‌ای از درآمد کشور از این شهرستان تأمین می‌شود)، از اهمیت فراوانی از ابعاد گوناگون برخوردار است. پر واضح است که حکمرانی و مدیریت در هر کدام از این شهرستان‌ها، شرایط و مقتضیات متفاوتی می‌طلبد و نیاز به ابزارها و امکانات متفاوتی دارد که از این جهت مسیر توسعه و به‌ویژه توسعه سیاسی هر کدام از این شهرستان‌ها می‌تواند منحصر به خود باشد. گزینش این سه شهرستان، از آن جهت بوده که جامعه هدف این پژوهش (کارکنان فرمانداری‌ها) در هر کدام از فرمانداری‌های یاد شده، تجارب زیسته متفاوتی از کارویژه‌های فرمانداری در برخورد و تعامل با این شرایط متفاوت داشته‌اند. دریافت تجارب زیسته آنان و مورد پرسش قرار گرفتنشان از وظایف و کارکردهای فرمانداری - با توجه به مطالب بیان‌شده در بالا - از دیدگاه این پژوهش، دارای اهمیت فراوانی بوده است.

در میان اندک مطالعه‌هایی که در زمینه این پژوهش صورت گرفته‌اند، نقش نهادهای سیاسی و مدنی (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۱)، رابطه میان نظام اداری و توسعه سیاسی (عابدی اردکانی و سلطانی، ۱۳۹۹)، تأثیر سیاست‌های دولت بر توسعه سیاسی (شیاری و فرهنگی، ۱۳۹۸)، نقش حکومت‌های محلی در فرآیند توسعه سیاسی (آبیار و همکاران، ۱۳۹۶)، نقش شوراهای اسلامی در توسعه سیاسی شهرستان تایباد (رحیمی جهان‌آبادی و حیدری فرزانه‌نی، ۱۳۹۴)، تأثیر شورای اسلامی شهر بر توسعه سیاسی شهر شیراز (زارع خفري و همکاران، ۱۳۹۳) و نقش سیاست‌های اتخاذشده از سوی دولت در توسعه سیاسی (۱۳۹۲) در زمره مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده در این مقوله بوده‌اند.

با این توصیف، پرسشی که این پژوهش به دنبال پاسخ بدان است، آن است که فرمانداری‌ها به عنوان نماینده عالی دولت (و حاکمیت) در سطح شهرستان‌ها به چه اندازه و چگونه بر توسعه سیاسی در شهرستان‌ها تأثیر می‌گذارند؟ بر این پایه، فرضیه این پژوهش نیز بر این امر استوار گردید که: با توجه به ویژگی‌ها، کارکردها و توانمندی‌هایی که فرمانداری‌ها از آن برخوردارند، می‌توانند نقش برجسته‌ای در توسعه سیاسی در مناطق و نواحی ایفا نمایند. در این پژوهش، متغیر مستقل، "نقش فرمانداری‌ها" و متغیر وابسته نیز "توسعه سیاسی" است.

بنیان‌های مفهومی و نظری

الف) مفاهیم

توسعه سیاسی

توسعه سیاسی از پایه‌ای‌ترین مفاهیم در حوزه علوم سیاسی است که در ادبیات سیاسی پیشینه درازمدتی ندارد. این مفهوم به تحولات سیاسی پس از جنگ جهانی دوم بازمی‌گردد و از آنجا که پی‌درپی دچار تغییر و دگرگونی شده، بر دامنه تعریف آن نیز اجماع نظری وجود ندارد. با این وجود توسعه سیاسی عبارت است از: «افزایش ظرفیت و کارایی یک نظام سیاسی در حل و فصل تضادهای منافع فردی و جمعی، ترکیب مردمی‌بودن، آزادگی و تغییرات اساسی در یک جامعه. توسعه سیاسی با رشد دموکراسی همراه است. سه عامل سازمان، کارایی، تعقل عملی و همبستگی ایدئولوژیک رهبران را از لوازم توسعه سیاسی دانسته‌اند.» (علی‌بابایی، ۱۳۸۲: ۲۰۴) لوسین پای افزایش ظرفیت نظام را در پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های مردم، تنوع ساختاری و تخصصی‌شدن ساختارها قلمداد نموده، افزایش مشارکت سیاسی را نیز لازمه توسعه سیاسی می‌داند. (قوام، ۱۳۷۳: ۱۱) وی بر این دیدگاه است، برای تحقق توسعه مطلوب، نظام سیاسی بایستی بتواند از بحران‌هایی با موفقیت گذر کند. او برای روبرویی با این بحران‌ها، به تقدّم و تأخّر آن‌ها قایل نیست؛ چرا که تأکید می‌کند، شرایط سیاسی - اجتماعی جوامع، از این جهت که در مسیر هر کدام از این بحران‌ها قرار گیرند، تفاوت دارد. (Pye, 1974: 127) وی این بحران‌ها را دربرگیرنده شش بحران هویت، مشروعیت، نفوذ، مشارکت، یکپارچگی و توزیع دانسته، به این باور است که برابری، ظرفیت و انفکاک ساختاری از نشانه‌های تجدد و توسعه سیاسی است. (پای و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۵) دویچ، میزان تحرک اجتماعی را شاخصی عمده برای توسعه سیاسی قلمداد می‌نماید. از دیدگاه او تحرک اجتماعی، فرآیندی است که در پی آن باورها و تعلقات سنتی در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و روانی دگرگون گردیده و مردم را آماده پذیرش الگوهای رفتاری تازه‌ای می‌نماید. (Deutch, 1969: 8) همچنین از دیدگاه گابریل آلموند، ریشه اصلی هدایتگری و نیروی محرکه بنیادین توسعه سیاسی را می‌توان هم در محیط بین‌المللی، هم در جامعه داخلی و یا در میان نخبگان سیاسی داخل در نظام بین‌المللی یافت. (Almond & powel, 1966: 16-33) به باور او اگر نظام سیاسی، چهار مشکل عمده موجود در جامعه را - که دربرگیرنده نفوذ قدرت سیاسی و یکپارچگی، ایجاد حس وفاداری و تعهد نسبت به ملت و منافع ملی، مشارکت و نیز روند توزیع منابع و امکانات مادی و فرصت‌های زندگی است - حل نماید، امکان تحقق توسعه سیاسی وجود دارد. (Almond & powel, 1966: , 34-4)

همچنین هانتینگتون، شاخص‌های توسعه سیاسی را "پیچیدگی"، "استقلال"، "انعطاف‌پذیری"، "یگانگی" و "پراگماتیسم" عنوان و مفهوم توسعه سیاسی را بر پایه میزان صنعتی‌شدن، تحرک و تجهیز اجتماعی، رشد اقتصادی و مشارکت سیاسی ارزیابی نموده است. ... آیزنشتات نیز توسعه سیاسی را دربرگیرنده ساختار سیاسی تنوع‌یافته و تخصصی‌شده و توزیع اقتدار سیاسی در همه بخش‌ها و عرصه‌های جامعه دانسته، بدین دیدگاه است که درجه توسعه‌یافتگی سیاسی جامعه با ساختارهای با هویت مستقل در درون جامعه پیوند دارد. (قوام، ۱۳۷۳: ۱۶-۹) توسعه سیاسی علاوه بر دموکراتیک‌شدن حکومت و روابط سیاسی شامل معیارها و ملاک‌هایی چون کارآمدی حکومت و نخبگان سیاسی، توانمندی تشکلهای سیاسی، تعادل فرهنگ و گفتارهای سیاسی و سرانجام توانمندی شهروندان برای مشارکت هماهنگ و هم‌افزا در ساماندهی امور است. (دلآوری، ۱۳۹۴: ۴۱۰)

با بررسی نظریه‌های اندیشمندان توسعه سیاسی همچون هانتینگتون، پای، آلموند، کلمن، آیزنشتات و دویچ، مهم‌ترین شاخص‌های توسعه سیاسی عبارتند از: ۱. پیچیدگی نظام سیاسی ۲. استقلال نظام سیاسی ۳. انعطاف‌پذیری نظام سیاسی ۴. یگانگی نظام سیاسی ۵. مشارکت سیاسی ۶. توانایی نظام در حل و جذب مشارکت مردم ۷. گذر از بحران‌های پنج‌گانه ۸. برتری کنش‌های گروهی بر

فردگرایی ۹. فرهنگ سیاسی ۱۰. گسترش شهرنشینی ۱۱. گسترش سواد و تحصیلات ۱۲ شبکه گسترده ارتباط رسانه‌های گروهی (مطلبی و سرلک، ۱۳۹۴: ۱۰۸)

دولت محلی و حکومت محلی

دولت محلی به لحاظ مفهومی، سازه‌ای سیاسی - اداری است که نتیجه فرآیند توزیع فضایی قدرت سیاسی بوده، به وسیله حکومت مرکزی پدید می‌آید. به عبارتی، فرآیندی است که موجب می‌شود، تصمیم‌گیری، اجرا و نظارت درباره امور محلی در چهارچوب سیاست‌های کلی حکومت مرکزی به نهادها و سازمان‌های مردمی نظیر شوراها، انجمن‌ها، نهادهای مدنی، نهادهای داوری و ریش سفیدان و همچنین مقامات و نهادهای حکومتی محلی همچون فرمانداری، بخشداری و ادارات دولتی واگذار شود. (حافظ‌نیا و کاویانی‌راد، ۱۳۸۸: ۳۶) اما حکومت محلی، مفهوم گسترده‌تری است و به عنوان تدوین و اجرای کنش جمعی در سطح محلی تعریف می‌شود. مفهوم حکومت محلی بر این پایه، به دنبال ایجاد استانداردهایی برای تعاملات شهروند - شهروند و شهروند - دولت، به منظور تصمیم‌گیری جمعی و ارائه خدمات عمومی محلی است. (Shah, 2006: 1)

ب) بنیان‌های نظری

رویکرد نهادی

رویکرد و یا رهیافت نهادی، رهیافت نوینی است که مباحث تازه‌ای را به‌ویژه از دهه ۱۹۹۰ میلادی در ادبیات توسعه ملی و منطقه‌ای مطرح نموده و به این امر توجه دارد که «واقعیت اجتماعی - فضایی توسعه منطقه‌ای و محلی تنها یک سطح جغرافیایی واحد و همگن نیست، بلکه از مکان‌های ویژه‌ای شکل گرفته است که هر مکانی در آن با توجه به دارایی‌های اقتصادی، مسیر توسعه، آگاهی‌های زیست‌محیطی، سیاست‌گذاری‌ها، بینش اجتماعی و فرهنگی دارای شرایط و مقتضیات خاص خود شناخته می‌شود و در واقع توجه به این امر که هر فضای جغرافیایی محتوای نهادی و بومی خاص خود را دارد، بنابراین در عمل نیز باید مسیر توسعه آن مجزا و ویژه باشد.» (Pike & Tomanay, 2006: 21) «از نظر رویکرد نهادی، توسعه منطقه‌ای فرایند یکپارچه متشکل از عناصر اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی و بخشی است که باید بر اساس مزیت‌های نسبی منطقه‌ای صورت گیرد؛ همچنین توسعه منطقه‌ای حاصل از تعاملات و روابط افقی بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاستی تأثیرگذار بوده و به عنوان عملیاتی پایین به بالا تلقی می‌شود؛ از منظر رویکرد نهادی، توسعه منطقه‌ای فعالیتی است که توسط نهادها و عوامل محلی و منطقه‌ای - اعم از دولت‌های محلی، نهادهای منطقه‌ای و نهادهای خصوصی و مردمی - رهبری، هدایت و قوام می‌یابد. نهادگرایی تأکید بر شرایط و بنیان‌های ضروری برای توسعه محلی و منطقه‌ای بیش از متغیرهای رفتاری دارد. معتقد به اصول انعطاف‌پذیر و مدل‌های متنوع توسعه منطقه‌ای و محلی است و معتقد است هر منطقه باید سیاست توسعه منطقه خاص خودش را داشته باشد.» (آزاد ارملی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸)

نظریه‌های موجود در مقوله نهادگرایی و توسعه با امعان نظر به مطالعه‌های تجربی صورت گرفته، نشان می‌دهد که نهادها نقشی مهم و زیربنایی در توسعه بازی می‌کنند و چه بسا در نبود نهادهای کارآمد، توسعه به معنای واقعی شکل نمی‌گیرد. این امر در حیطه توسعه شهری، محلی و منطقه‌ای نمود بارزتری یافته است. (فرجی‌راد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۶) از دیدگاه عجم‌اوغلو و رابینسون نیز جهت فراهم‌شدن شرایط توسعه، می‌بایستی فرصت‌های برابر برای همگان و نیز نهادی با ظرفیت قهری به منظور اعمال نظم و جلوگیری از فساد ایجاد شود. آنان این نوع نهادها را نهادهای سیاسی فراگیر عنوان می‌کنند که به تناسب، متمرکز و نیز متکثرند. بر پایه این تعریف، آنان شاخص‌های کارآیی نهادی، کیفیت نهادی دولت و نخبگان سیاسی، حاکمیت قانون و کنترل فساد را از مهم‌ترین سنجه‌هایی قلمداد

می‌کنند که می‌توان با تکیه بر آنها، کامیابی دولت‌ها را در اجرای سیاست‌های توسعه‌ای مورد سنجش قرار داد. (استوار، ۱۳۹۷: ۲۹-۲۷)

در چارچوب رویکرد نهادگرا، عوامل توسعه ناحیه‌ای - منطقه‌ای، به دو دسته عوامل بیرونی و درونی بخش‌بندی می‌شوند. عوامل بیرونی، مانند ساختارهای کلان تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و چارچوب‌های قانونی ملی؛ و عوامل درونی نیز دربرگیرنده عواملی نظیر شرایط جغرافیایی، محیط و ترتیبات نهادی، نوع نگرش به کنشگران و کارگزاران محلی، اندازه نفوذ نخبگان، سطح سرمایه اجتماعی و نهادی، رهبری منطقه‌ای و نیز ساختارهای حکومت و حکمروایی محلی است. (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰) محصول اصلی رویکرد نهادی این است که نهادهای مناسب، معتبر و با کارایی بالا برای توسعه در سطح محلی - منطقه‌ای شکل گیرد؛ چرا که بدون وجود این گونه نهادها، توسعه عملاً امکان‌پذیر نبوده، بهترین و معقولانه‌ترین سیاست‌های توسعه‌ای نیز در مناطق، نتایج ملموسی به بار نخواهد آورد. (فرجی‌راد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۶) «بی‌شک رویکرد نهادی باعث تحولی عمده در درک و تبیین فرآیند توسعه و همچنین سیاستگذاری توسعه شده است. اشاره به ضرورت توجه به ساختار نهادی، اهمیت قدرت غیر رسمی و اهمیت سازمان‌ها در شکل‌دادن به کنش، لزوم توجه به ساختار درونی بنگاه و همچنین تأکید بر مطالعات بین رشته‌ای از سوی اندیشمندان نهادگرا از جمله مواردی است که کمک فراوانی به درک و تبیین فرآیند توسعه کرده است.» (مؤمنی و نیکونسبتی، ۱۳۹۶: ۲۳۵)

رویکرد حکمرانی خوب

مقوله حکمرانی خوب، از مباحث عمده در توسعه منطقه‌ای است. این مفهوم، رهیافتی نوین در حوزه اداره امور عمومی است که امروزه به‌صورت گسترده‌ای مورد توجه متخصصان امر قرار گرفته و در عرصه‌های ملی و منطقه‌ای به‌کار گرفته شده است. «منظور از حکمرانی خوب، اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری بر اساس قانون، پاسخگویی و اثربخشی است.» (میدری، ۱۳۸۳: ۲۷) بر پایه این نگرش، دولت، نهادهای مدنی و بازار، نهادهایی اجتماعی با کمبودها و ضعف‌هایی هستند که توسعه به‌دنبال برطرف‌نمودن این کمبودها و ضعف‌هاست. بنابراین ورود یا ورود نکردن دولت در مسایل و موضوع‌ها، جای خود را به کیفیت و چگونگی ورود دولت‌ها می‌دهد. این الگو با تقویت نقش دولت، نهادهای مدنی و بخش خصوصی در پی تعامل این سه بخش با یکدیگر است. (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۹۷) در این راستا برای این مفهوم، پنج اصل باز بودن، مشارکت، پاسخگویی، کارآمدی^۴ و همبستگی^۵ در نظر گرفته شده است. (ایوانس و همکاران، ۲۰۰۵: ۱۲) "بریگو گلیو"، مفهوم حکمرانی خوب را به سه دسته حکمرانی سیاسی، حکمرانی اجتماعی و حکمرانی اقتصادی بخش‌بندی و در این میان، حکمرانی سیاسی را بهره‌گیری از ساز و کارها، روندها و نهادها در جهت مدیریت امور عمومی کشور قلمداد می‌نماید. (Briguglio, 2014: 1-102) کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد نیز طی قطعنامه‌ای، ویژگی‌های بنیادین حکمرانی خوب را شفافیت، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون و انعطاف‌پذیری عنوان نموده است. (فرسای و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۲)

این پژوهش با توجه به حیطه موضوعی خود، "رویکرد نهادی" را به‌عنوان پایه نظری خود در نظر گرفته، بدین دیدگاه است که با نظرداشت این نظریه، کارگزاران محلی و در رأس آن‌ها فرمانداری‌ها در مناطق و نواحی، می‌بایستی با مطالعه عمیق و همه‌جانبه نسبت به شناخت دارایی‌ها، ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و ویژگی‌های منطقه‌ای خویش در ابعاد گوناگون، همت گمارده، امکانات و سرمایه‌های مادی - معنوی خویش را در مسیر توسعه سیاسی هزینه نمایند. از سوی دیگر لازم است، بازیگران و کارگزاران دولتی در سطح مناطق

1. Openness
2. Participation
3. Accountability
4. Effectiveness
5. Coherence

و نواحی، با اعمال رویکرد "حکمرانی خوب"، ابزار لازم مدیریتی را به منظور تبیین سیاست‌ها و تدابیر علمی و عملی در جهت توسعه سیاسی فرا راه خود قرار دهند.

نمودار ۱. الگوی نظری و مفهومی پژوهش

پیشینه پژوهش

در مجموع ۲۷ پژوهش در مقوله توسعه سیاسی شناسایی شدند که از این تعداد تنها ۷ مورد با مسأله این پژوهش، شباهت و هم‌پوشانی داشتند که در ایران انجام شده‌اند. در بیرون از کشور نیز اثری که با موضوع و زمینه این پژوهش همپوشانی داشته باشد، یافت نشد.

برای شناسایی این پژوهش‌ها از کلیدواژه‌های متنوع فارسی و انگلیسی (توسعه، توسعه سیاسی، فرمانداری، دولت محلی، حکومت محلی، حکمرانی محلی، سازمان‌های محلی و نهادهای محلی) و در پایگاه‌های داخلی (پرتال جامع علوم انسانی، مگیران علم‌نت، جهاد دانشگاهی، ایرانداک، سیویلیکا) و خارجی (گوگل اسکالر، اسکوپس، الزویر، ساینس دایرکت، جی‌استور و ریسرچ گیت) بهره گرفته شد. برای گزینش پژوهش‌های مرتبط، منابع شناسایی شده بر پایه پالایه سیاست‌گذاری منطقه‌ای - محلی، دولت‌ها و حکومت‌های محلی و نیز بافت استان بوشهر و شهرستان‌های تابعه آن غربال شدند و در نهایت هفت/۷ پژوهش مرتبط در زمینه مدنظر پژوهش باقی ماند. جدول زیر، نمایی جامع از اسکلت‌بندی پژوهش‌های انجام شده را در این زمینه نشان می‌دهد.

جدول ۱: تحلیل کلی پیشینه پژوهش

رویکرد و روش	بافت پژوهش	پاسخ به پرسش (یافته اصلی پژوهش)	چطوری پرسیده؟ (روش و ابزار گردآوری داده‌ها)	از کی پرسیده؟ (منبع داده)	چی پرسیده؟ (سازدها با متغیرهای پژوهش)	سوال
کمی (توصیفی - تحلیلی)	ایران	رشد و گسترش رسانه‌های عمومی و شبکه وسیع ارتباطات و تکثر و رقابت احزاب و نهادهای سیاسی - مدنی بر توسعه سیاسی، بیشتر از دیگر عوامل تأثیر دارند.	استادی و پیمایشی (پرسشنامه)	صاحب نظران و افراد اهل فن	۱. احزاب سیاسی ۲. متازعه و رقابت ۳. تکثر سیاسی ۴. نهادمدنی	نمی‌تواند چه چیزی را توضیح دهد؟
توصیفی - تحلیلی	ایران	نظام سیاسی و خرده‌نظام اداری کشور، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین بسترهای توسعه همه جانبه جامعه، نیازمند توجهی مدیرانه و نگاهی نوآورانه است تا مسیر دستیابی کشور به آرمان‌های همگانی و مقاصد مشترک را از طریق ایجاد نظام سیاسی-اداری شایسته و متناسب هموار سازد.	کتابخانه‌ای	اسناد و پژوهش‌های پیشین	مشارکت سیاسی ظرفیت سیاسی ثبات سیاسی برابری	آدمی را چه چیزی می‌تواند راهنما و راهنمای او باشد؟
کیفی (تحلیلی - تبیینی)	ایران	وابستگی دولت به نظام ایل تباری، رویکرد مبتنی بر تابعیت، به آحاد جامعه، هم‌پذیری، عدم تکثرگرایی و روشنفکری معیوب ناشی از روشنفکران ناکارآمد از جمله علل عمده و مؤثر در عقب ماندن فرایندهای توسعه سیاسی و به تبع آن، عدم تحقق جامعه مدنی در ایران بوده است.	کتابخانه‌ای	اسناد و پژوهش‌های پیشین	دگرپذیری هم‌پذیری تکثرگرایی	تأثیر و به چه مدنی داشته
تبیینی	ایران	در ایران معاصر، حکومت‌های محلی سابقه چندانی ندارند و همواره میان تمرکزگرایی و تمرکززدایی کشمکش وجود داشته	کتابخانه‌ای	اسناد و پژوهش‌های پیشین	کارآمدی تمرکزگرایی تمرکززدایی	فرایند و فرایند؟
مقایسه‌ای - تحلیلی	شهرستان تایباد	میزان مشارکت مردم شهرستان تایباد در انتخابات مجلسین شورای اسلامی و خیرگان رهبری پس از تشکیل شوراهای بیشتر بوده و در نتیجه شوراهای در افزایش مشارکت و توسعه سیاسی تایباد تأثیر مثبت داشته‌اند.	بررسی استادی	آمار و اطلاعات گردآوری شده از نتایج انتخابات مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان رهبری	مقایسه میزان مشارکت سیاسی مردم شهرستان تایباد در انتخابات گوناگون (۱۳۷۸-۱۳۹۲)	می‌تواند بر چه چیزی تأثیر داشته باشد؟
کمی میدانی و روش هدایت شده تصادفی	شهر شیراز	افزایش آگاهی عمومی، به دلیل شناخت کامل نسبت به نهاد شورایی، شرکت در انتخابات شورایی و مقبولیت نهاد شورایی برای حل مشکلات، باعث افزایش اعتماد مردم به نهادهای اجتماعی و همچنین احقاق حقوق توده‌ها، ترویج فرهنگ پاسخگویی و فرهنگ استقلال، باعث توسعه سیاسی شهر شیراز شده است.	پرسشنامه	مردم و کارمندان عادی و مسؤولان و معاونان مناطق نه گانه شهر شیراز	پاسخگویی اقتدار مشروعیت اعتماد انجام تخصص آگاهی عمومی خرده جمعی	می‌تواند چه چیزی را توضیح دهد؟
مقایسه‌ای مبتنی بر مطالعه استادی	ایران	تحقق توسعه سیاسی، وابستگی زیادی به نوع رویکرد و سیاست‌های اتخاذ شده از سوی دولت دارد.	کتابخانه‌ای	منابع پیشین موجود	راهکارها و موانع توسعه سیاسی	از سوی چه کسی و به چه مدنی؟

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

نوآوری پژوهش

این پژوهش از حیث موضوعی، از این دیدگاه که نقش و تأثیر فرمانداری‌ها را به‌عنوان نماینده عالی دولت (و حاکمیت) در سطح شهرستان‌ها در مقوله توسعه سیاسی بررسی نموده، و نیز به قابلیت‌ها، توانمندی‌ها و کارویژه‌های فرمانداری‌ها در این زمینه پرداخته، دارای نوآوری است. همچنین این پژوهش، برای نخستین بار در کشور با روش کمی (از طریق توزیع پرسشنامه) به این موضوع پرداخته و جامعه آماری آن (کارکنان فرمانداری‌ها) نیز متفاوت است. بافت این پژوهش نیز - که شهرستان‌های تابعه استان بوشهر است - بافتی کاملاً متفاوت نسبت به دیگر پژوهش‌های نزدیک به آن است. به‌طور کلی، این پژوهش، پرسش‌هایی متفاوت را در بافتی متفاوت و با ابزاری متفاوت پرسیده که در نوع خود بدیع و تازه است.

روش^۱

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و در زمره پژوهش‌های کمی بوده، داده‌ها به روش پیمایشی گردآوری شده است. در فرآیند پژوهش، پرسشنامه‌ای به‌صورت الکترونیکی در میان همه کارکنان فرمانداری‌های شهرستان‌های "دشتستان"، "گناوه" و "عسلویه" (دربگیرنده فرمانداران تا کاردان‌ها به تعداد ۱۰۰ نفر) در قلمرو سرزمینی استان بوشهر توزیع گردید که با پیگیری‌های انجام‌شده از سوی پژوهشگران، همه کارکنان فرمانداری‌های سه‌گانه به پرسش‌های پرسشنامه پاسخ داده‌اند. بنابراین حجم نمونه با بهره‌گیری از روش تمام‌شماری، ۱۰۰ نفر تعیین گردید. از روش آلفای کرونباخ برای سنجش قابلیت اعتبار ابزار اندازه‌گیری، بهره برده شده که پرسشنامه با ضریب اعتباری ۰/۹۰۷ تأیید شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تی/T-تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس و رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس‌محور و نرم‌افزار مربوطه (PLS) بهره گرفته شد. جدول شماره (۱) حجم نمونه در فرمانداری‌های شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه را نشان می‌دهد. گزینش جامعه آماری از میان کارکنان فرمانداری‌های مورد مطالعه، از این منظر بوده که این دسته از افراد با توجه به تجارب زیسته خویش و پیشینه شغلی و حرفه‌ای و درگیری مستقیمی که با مباحث مورد مطالعه این پژوهش دارند، می‌توانند داده‌ها و اطلاعات مناسب‌تر و مفیدتری در اختیار این

پژوهش بگذارند. از سوی دیگر، با توجه به چگونگی پاسخ به پرسش‌های مطرح‌شده در پرسشنامه، آگاهی از دیدگاه آنان، قابلیت تعمیم زیادی به دیگر فرمانداری‌ها دارد.

جدول (۲). حجم نمونه جامعه آماری در فرمانداری‌های شهرستان‌های مورد مطالعه

فرمانداری	حجم نمونه	درصد توزیع نمونه
دشتستان	۵۴	۵۴
گناوه	۲۴	۲۴
عسلویه	۲۲	۲۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

معرفی محدوده مورد مطالعه

استان بوشهر در جنوب غرب ایران، در فاصله ۲۷ درجه و ۱۸ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۴ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۰ درجه و ۸ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۵۷ دقیقه طول جغرافیایی واقع گردیده است. این استان از شمال به استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به خلیج فارس و استان هرمزگان، از شرق به استان فارس و از غرب به خلیج فارس محدود بوده و با ۹۱۶/۳۴ کیلومتر مرز آبی/نوار مرزی و ۷۰۷ کیلومتر مرز دریایی، طولانی‌ترین همسایگی را با آب‌های نیلگون خلیج فارس دارد. استان بوشهر با ۲۳۱۶۷/۴۶ کیلومتر مربع وسعت، حدود ۴/۱ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده و از این لحاظ، هفدهمین استان کشور به شمار می‌آید. (سالنامه آماری استان بوشهر، ۱۴۰۰). با توجه به شکل (۱) استان بوشهر در سال ۱۴۰۰، دارای ۱۰ شهرستان به نام‌های "بوشهر"، "تنگستان"، "جم"، "دشتستان"، "دشتی"، "دیر"، "ديلم"، "عسلویه"، "کنگان" و "گناوه"، ۲۷ بخش، ۴۰ شهر و ۵۲ دهستان است. در میان شهرستان‌های استان، شهرستان دشتستان با ۶۳۲۷ کیلومتر مربع، بیشترین و شهرستان عسلویه با ۴۶۵ کیلومتر مربع، کمترین مساحت استان را به خود اختصاص داده‌اند. جمعیت کل استان در سال ۱۴۰۰ به ۱۱۶۳۴۰۰ نفر بالغ گردیده که از این تعداد ۷۱/۹ درصد در نقاط شهری و ۲۸/۱ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

جدول (۳). مشخصات عمومی و جمعیتی شهرستان‌های مورد مطالعه

شهرستان	مساحت	جمعیت	درصد شهرنشینی	درصد روستائینی	نرخ رشد
دشتستان	۶۳۲۷	۲۵۲۰۴۷	۶۷/۹	۳۲/۱	۹/۱
عسلویه	۷۴۵	۷۳۹۵۸	۴۳/۸	۵۶	۲/۴
گناوه	۱۸۸۹	۱۰۲۴۸۴	۷۷/۸	۲۲	۲/۵

مأخذ: سالنامه آماری استان بوشهر، ۱۴۰۰

یافته‌ها

متغیرهای جمعیت‌شناختی جامعه آماری مورد مطالعه، نشان‌دهنده آن است، بیشتر کارشناسان در گروه سنی ۳۱-۴۰ و بالای ۴۰ سال قرار دارند، بر پایه جدول (۴)، بیشتر کارشناسان فرمانداری‌های مورد مطالعه، در سنین جوانی هستند که این امر می‌تواند به گونه‌ای بالقوه از عوامل موفقیت سازمان‌ها و نهادهای محلی باشد. می‌توان گفت، سن کارگزاران حکومت‌های محلی، اثر مثبتی بر شاخص‌های توسعه منطقه و همچنین چشم‌اندازهای آنی دارد. بر پایه همین جدول (۵)، بیشتر کارشناسان، دارای مدرک تحصیلی کارشناسی (۵۱/۰ درصد) و تنها اندکی از کارشناسان، دارای تحصیلات کاردانی (۱۳/۰ درصد) هستند و نیز بیشتر کارشناسان (۸۰ درصد) در وضعیت تأهلند.

جدول (۴). بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی جامعه آماری (سن، جنسیت، سطح تحصیلات)

سن	تعداد کارمندان	درصد
۲۰-۳۰	۱۳	۱۳
۳۱-۴۰	۴۴	۴۴
۴۱-۵۰	۳۳	۳۳
۵۱-۶۰	۱۰	۱۰
سطح تحصیلات	تعداد	درصد
کاردانی	۲	۲
کارشناسی	۵۱	۵۱
کارشناسی ارشد	۴۴	۴۴
دکتری	۳	۳
جنسیت	تعداد	درصد
مرد	۸۰	۸۰
زن	۲۰	۲۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد که بیشترین میانگین در شاخص توسعه سیاسی مربوط به "فرمانداری شهرستان عسلویه" و کمترین میانگین مربوط به "فرمانداری شهرستان گناوه" است. همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود، در زیرشاخص‌های توسعه سیاسی، فرمانداری‌های هر سه شهرستان عملکرد مثبتی داشته‌اند. "فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی" در شهرستان دشتستان بیشترین میانگین (۳/۸۵)، و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "مشارکت سیاسی" (۳/۳۲)، در شهرستان گناوه، زیرشاخص "فعالیت احزاب و تشکل‌های سیاسی" بیشترین میانگین (۴/۰۰) و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "مشارکت سیاسی" (۲/۷۴)؛ و در شهرستان عسلویه زیرشاخص "کارآیی و کارآمدی دولت" بیشترین میانگین (۴/۱۰) و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "مشارکت سیاسی" (۳/۶۵) بوده است. بنابراین در مجموع، در شاخص توسعه سیاسی، عملکرد فرمانداری عسلویه نسبت به فرمانداری‌های دیگر بهتر بوده است.

جدول ۵. بررسی توصیفی شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص‌ها در شهرستان‌های مورد مطالعه

میانگین متغیرها			شاخص کلی توسعه سیاسی و زیرشاخص‌ها
عسلویه	گناوه	دشتستان	
۴/۱۰	۳/۳۹	۳/۳۵	کارآیی و کارآمدی دولت
۳/۶۵	۲/۷۴	۳/۳۲	مشارکت سیاسی
۳/۹۵	۴/۰۰	۳/۶۸	فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی
۴/۰۸	۳/۹۵	۳/۷۹	حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی
۴/۰۸	۳/۷۵	۳/۸۵	فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی
۳/۹۹	۳/۵۵	۳/۶۰	شاخص کلی (توسعه سیاسی)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

در مورد زیرشاخص‌های مدّ نظر این پژوهش، بایستی گفت، در شاخص "کارآیی و کارآمدی دولت"، زیرشاخص‌هایی همانند پاسخگویی و مسؤولیت‌پذیری نسبت به شهروندان و پیگیری فرمانداری در مسایل گوناگون مبتلابه جامعه و به نتیجه‌رسیدن آنها از طریق نظارت و بازدیدهای گاه و بیگاه فرمانداری از دستگاه‌ها و سازمان‌های مستقر در شهرستان مدّ نظر بوده است. در شاخص "مشارکت سیاسی"، میزان مشارکت شهروندان در انتخابات گوناگون (چه به عنوان نامزد و چه رأی‌دهنده) و در مقوله "فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی"، نقش و پیگیری فرمانداری در صدور مجوّز برای ایجاد نمایندگی و یا شعب احزاب و تشکلهای سیاسی سراسری و استانی از مراجع ذیربط، برگزاری گردهمایی‌های حزبی و تشکیلاتی و جز اینها مورد نظر بوده است. در شاخص "حضور زنان در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی"، میزان مشارکت زنان در عرصه انتخابات (چه به عنوان نامزد و چه رأی‌دهنده) و نیز حضور در جرگه مدیریتی به عنوان زیرشاخص در نظر گرفته شده است. در شاخص "فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی" نیز، تعداد روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها، مجله‌های عمومی و تخصصی و نیز پایگاه‌های خبری - تحلیلی مطرح نظر بوده است.

بررسی وضعیت شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص‌های آن

برای بررسی عملکرد فرمانداری‌های مورد مطالعه در مقوله توسعه سیاسی از آزمون تی/T تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. در آزمون تی/T تک‌نمونه‌ای روش کار به این صورت است که عدد ۳ به عنوان حدّ متوسط در نظر گرفته شده و داده‌ها در هر یک از شاخص‌ها با این عدد سنجیده شده‌اند. در این صورت باید از مقادیر حدّ بالا و حدّ پایین بهره برد که:

۱. هرگاه حدّ بالا و پایین مثبت باشد، میانگین از مقدار مشاهده شده بزرگ تر است.
  - ۲- هرگاه حدّ بالا و پایین منفی باشد، میانگین از مقدار مشاهده شده کوچک تر است.
- با بهره گیری از مقادیر حدّ بالا و حدّ پایین، متغیرها و شاخص توسعه سیاسی در سه سطح خوب، متوسط و ضعیف ارزیابی می شوند.

برای ارزیابی شاخص توسعه سیاسی، ۱۳ پرسش، پرسیده شد که با بهره گیری از آزمون تی/T تک نمونه ای مورد ارزیابی قرار گرفت. تحلیل داده های گردآوری شده جدول (۶) نشان می دهد که میانگین همه گویه های شاخص توسعه سیاسی به جز گویه "عملکرد فرمانداری در شرکت مردم در انتخابات مجلس خبرگان" (PP5) بالاتر از حدّ متوسط هستند و بدین سان رضایتمندی مناسبی در شاخص توسعه سیاسی وجود دارد. مقدار خطای آلفا (Sig) یا همان سطح معنی داری آزمون تی/T برای همه گویه ها به جز گویه "عملکرد فرمانداری در شرکت مردم در انتخابات مجلس خبرگان" (PP5) برابر با ۰/۰۰۰ است، از آنجا که این میزان خطا، از میزان خطای مورد پذیرش برای آزمون یعنی از ۰/۰۵ کمتر است، در نتیجه می توان استدلال کرد که تفاوت میزان رضایت مشاهده برای این سنجها با حدّ متوسط رضایتمندی به حدی است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد (۹۵٪) معنی دار است. نتایج کلی شاخص توسعه سیاسی، بیان کننده شرایط مطلوب و نگاه مثبت به فرمانداری های شهرستان های مورد مطالعه از زاویه دید جامعه آماری این پژوهش است. پیگیری امور سیاسی شهرستان ها یکی از وظایف مهم فرمانداری هاست که - از دیدگاه جامعه آماری این پژوهش - در این زمینه فرمانداری های مورد مطالعه به موفقیت هایی نسبی دست یافته اند.

جدول ۶. نتایج آزمون تی تک نمونه ای شاخص توسعه سیاسی

نتایج آزمون تی/ T تک نمونه ای (حد وسط ۳)						توسعه سیاسی
وضعیت گویه	سطح معنی داری	حد بالا	حد پایین	مقدار t	میانگین	
خوب	۰/۰۰۰	۱/۳۵	۰/۹۸۲	۱۲/۴۰	۴/۱۷	پیگیری فرمانداری در مورد امور/کارهایی که اداره ای از پاسخگویی به افراد ناتوان بوده و ناچار به مراجعه به فرمانداری بوده اند. (EEoI1)
متوسط	۰/۰۰۰	۱/۱۱	۰/۷۲۳	۹/۲۷	۳/۹۲	عملکرد و نظارت فرمانداری در میزان هماهنگی ادارات شهرستان در ارائه خدمات، بدون تداخل وظایف آن ها و ایجاد اختلال در کارها (EEoI2)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۲۶	۰/۸۹۱	۱۱/۳۶	۴/۰۸	توان فرمانداری در پیگیری و جذب اعتبارات مالی برای شهرستان از مرکز استان و کشور (EEoI3)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۳۶	۱/۰۵	۱۵/۷۲	۴/۲۱	فراهم آوردن زمینه همکاری و هماهنگی میان دستگاه های اجرایی و ادارات دولتی برای اجرای برنامه هایشان (EEoI4)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۱۰	۰/۷۳۷	۱۰/۰۲	۳/۹۲	عملکرد فرمانداری به واسطه تأثیرات مثبتی که از توسعه شهرستان عاید اهالی می شود. (EEoI5)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۶۹۱	۰/۲۰۸	۳/۶۹	۳/۴۵	عملکرد فرمانداری در شرکت شهروندان در انتخابات ریاست جمهوری (PP1)
خوب	۰/۰۰۷	۰/۶۰۲	۰/۰۹۷	۲/۷۴	۳/۳۵	عملکرد فرمانداری در شرکت شهروندان در انتخابات مجلس (PP2)
خوب	۰/۰۲۶	۰/۵۶۳	۰/۰۳۶	۲/۲۵	۳/۳۰	عملکرد فرمانداری در شرکت شهروندان در انتخابات شوراهای شهر (PP3)
خوب	۰/۰۰۸	۰/۶۲۸	۰/۱۳۱	۳/۰۳	۳/۳۸	عملکرد فرمانداری در شرکت روستاییان در انتخابات شوراهای روستا (PP4)
متوسط	۰/۴۱۴	۰/۱۵۵	-۰/۳۷۵	-۰/۸۲۱	۲/۸۹	عملکرد فرمانداری در شرکت مردم در انتخابات مجلس خبرگان (PP5)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۰۱	۰/۶۰۹	۸/۰۰	۳/۸۱	نظارت و پیگیری فرمانداری در ایجاد زمینه های لازم برای فعالیت تشکلهای و جریان های سیاسی رسمی در شهرستان (PPO)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۰۹	۰/۷۰۳	۹/۰۹	۳/۹۰	نقش فرمانداری جهت حضور زنان در عرصه های اجتماعی و سیاسی (WPS)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۰۶	۰/۶۹۸	۹/۶۳	۳/۸۸	پیگیری و نظارت فرمانداری در زمینه ایجاد فعالیت پایگاه های خبری و نشریه های سیاسی و اجتماعی در سطح شهرستان (NMA)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۸۶۴	۰/۵۵۹	۹/۲۷	۳/۷۱	کل مقیاس (توسعه سیاسی)

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱

تحلیل داده های گردآوری شده جدول (۷) نشان می دهد که میانگین شاخص توسعه سیاسی در هر سه شهرستان بالاتر از حد متوسط است و رضایتمندی قابل قبولی در شاخص های توسعه سیاسی وجود دارد. مقدار خطای آلفا (Sig) یا همان سطح معنی داری آزمون تی/ T برای همه شاخص ها در هر سه شهرستان برابر با ۰/۰۰۰ است، از آنجاکه این میزان خطا، از میزان خطای قابل قبول برای

آزمون، یعنی از ۰/۰۵ کمتر است. در نتیجه می‌توان استدلال کرد که تفاوت میزان رضایت مشاهده برای این سنج‌ها با حد متوسط رضایتمندی به حدی است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. نتایج کلی نشان می‌دهد که فرمانداری‌ها در توسعه سیاسی این سه شهرستان، عملکرد نسبتاً مطلوبی داشته و رضایت نسبی را از دیدگاه جامعه آماری این پژوهش - که برخی از آن‌ها ارتباط و مسئولیت مستقیمی نیز در همین زمینه دارند - به دست آورده‌اند.

جدول ۷: نتایج آزمون تی/T تک نمونه‌ای شاخص توسعه سیاسی به تفکیک شهرستان‌های مورد مطالعه

شاخص	فرمانداری‌ها	میانگین	مقدار T	حد پایین	حد بالا	سطح معنی‌داری	وضعیت گویه
توسعه سیاسی	گناوه	۳/۴۶	۳/۴۰۷	۰/۱۸۲	۰/۷۴۵	۰/۰۰۲	خوب
	دشتستان	۳/۶۸	۰/۹۳۴	۰/۴۵۶	۰/۹۲۱	۰/۰۰۰	خوب
	عسلویه	۴/۰۳	۹/۳۳۳	۰/۸۰۷	۱/۲۷	۰/۰۰۰	خوب

مأخذ: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱

بررسی تفاوت شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص‌ها در فرمانداری‌های استان بوشهر

به‌منظور بررسی این پرسش که آیا تفاوت معناداری میان فرمانداری‌های مورد مطالعه از نظر شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص‌ها وجود دارد؟، تحلیل واریانس یک‌طرفه (آزمون F) به کار گرفته شد. نتایج نشان داده که در زیرشاخص‌های توسعه سیاسی، تنها زیرشاخص "مشارکت سیاسی" در میان فرمانداری‌های سه‌گانه، تفاوت معناداری وجود دارد؛ ولی در زیرشاخص‌های دیگر (کارآیی و کارآمدی دولت، فعالیت احزاب و تشکل‌های سیاسی، حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی، فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی و خود شاخص توسعه سیاسی)، تفاوت معناداری میان این فرمانداری‌ها وجود ندارد. جدول (۸).

جدول (۸). مقادیر محاسبه شده با استفاده از تحلیل واریانس برای شاخص توسعه سیاسی و زیرمعیارها

ابعاد	واریانس	مجموع مربعات	Df	میانگین مربعات	F	Sig
کارآیی و کارآمدی دولت	بین گروهی	۲/۱۴۴	۲	۱/۰۷۲	۲/۰۲۸	۰/۱۳۷
	درون گروهی	۵۱/۲۵۶	۹۷	۰/۵۲۸		
	مجموع	۵۳/۴۰۰	۹۹			
مشارکت سیاسی	بین گروهی	۱۱/۴۶۷	۲	۵/۷۳۳	۴/۲۷۴	۰/۰۱۷
	درون گروهی	۱۳۰/۱۰۶	۹۷	۱/۳۴۱		
	مجموع	۱۴۱/۵۷۲	۹۹			
فعالیت احزاب و تشکل های سیاسی	بین گروهی	۱/۹۲۴	۲	۰/۹۶۲	۰/۹۳۸	۰/۳۹۵
	درون گروهی	۹۹/۴۶۶	۹۷	۱/۰۲۵		
	مجموع	۱۰۱/۳۹۰	۹۹			
حضور زنان در عرصه های سیاسی و اجتماعی	بین گروهی	۱/۴۶۴	۲	۰/۷۳۲	-	۰/۴۷۸
	درون گروهی	۹۵/۵۳۶	۹۷	۰/۹۸۵		
	مجموع	۹۷/۰۰۰	۹۹			
فعالیت رسانه های خبری - تحلیلی	بین گروهی	۱/۴۲۷	۲	۰/۷۱۴	۰/۸۵۳	۰/۴۲۹
	درون گروهی	۸۱/۱۳۳	۹۷	۰/۸۳۶		
	مجموع	۸۲/۵۶۰	۹۹			
شاخص توسعه سیاسی	بین گروهی	۱/۷۳۳	۲	۰/۸۶۶	۱/۵۱۷	۰/۲۲۵
	درون گروهی	۵۵/۴۰۲	۹۷	۰/۵۷۱		
	مجموع	۵۷/۱۳۵	۹۹			

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۱

همان گونه که مشاهده گردیده، با بهره گیری از تحلیل واریانس، مشخص شده که میان فرمانداری های مورد مطالعه، از نظر زیرشاخص "مشارکت سیاسی"، تفاوت معنی داری در سطح ۰/۹۵ درصد وجود دارد، اما تنها با بهره گیری از تحلیل واریانس نمی توان مشخص کرد که این تفاوت ها مربوط به کدام یک از فرمانداری ها است؛ بنابراین در این پژوهش از آزمون دانکن برای مشخص شدن اختلافات سطح فرمانداری های مورد مطالعه، از نظر شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص ها بهره برده شده است. آزمون دانکن جایگاه هر فرمانداری را در میان سه فرمانداری

مورد مطالعه، به لحاظ عوامل مورد بررسی، با بهره‌گیری از میانگین رتبه‌ای در گروه‌های همگن نشان می‌دهد. (جدول ۹) همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود، فرمانداری‌های استان بوشهر در زیرشاخص‌های توسعه سیاسی که دربرگیرنده: "کارآیی و کارآمدی دولت" و "مشارکت سیاسی" است، در ۲ گروه همگن و همچنین از نظر زیرشاخص‌های "فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی"، "حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی"، "فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی" و خود شاخص "توسعه سیاسی" در یک گروه همگن قرار گرفته‌اند. بررسی زیرشاخص "کارآیی و کارآمدی دولت" در فرمانداری‌های سه‌گانه مورد مطالعه نشان می‌دهد که فرمانداری‌های گناوه و دشتستان به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۰ و ۴/۰۲ در رتبه ضعیف (طبقه اول) و فرمانداری عسلویه با میانگین رتبه‌ای ۴/۳۱ در رتبه خوب (طبقه دوم) قرار دارند. بررسی زیرشاخص "مشارکت سیاسی" نیز نشان می‌دهد که فرمانداری گناوه با میانگین رتبه‌ای ۲/۷۴ در رتبه ضعیف قرار دارد و فرمانداری‌های دشتستان و عسلویه به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۳/۳۲ و ۳/۷۲ در رتبه خوب قرار دارند. همچنین هیچ تفاوتی میان عملکرد فرمانداری‌های سه‌گانه مورد مطالعه از نظر زیرشاخص‌های "کارآیی و کارآمدی دولت"، "فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی"، "حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی"، "فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی" و خود شاخص "توسعه سیاسی" وجود ندارد. به‌گونه کلی می‌توان گفت، عملکرد فرمانداری عسلویه در شاخص توسعه سیاسی و زیرشاخص‌های بیان‌شده به‌گونه‌ای نسبی مورد پذیرش بوده و رضایت نسبی جامعه آماری این پژوهش را از این اقدامات می‌توان مشاهده نمود.

جدول (۹). طبقه‌بندی فرمانداری‌ها در گروه‌های همگن بر اساس شاخص توسعه سیاسی و زیرمعیارها

زیرشاخص کارآیی و کارآمدی دولت	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵		زیرشاخص مشارکت سیاسی	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵	
		۱	۲			۱	۲
گناوه	۲۴	۳/۹۰		گناوه	۲۴	۲/۷۴	
دوستان	۵۴	۴/۰۲		دشتستان	۵۴		۳/۳۲
عسلویه	۲۲		۴/۳۱	عسلویه	۲۲		۳/۷۲
زیرشاخص احزاب و تشکل‌های سیاسی	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵		زیرشاخص حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵	
		۱				۱	
دشتستان	۵۴	۳/۶۸		دشتستان	۵۴	۳/۷۹	
عسلویه	۲۲	۳/۹۰		گناوه	۲۴	۳/۹۵	
گناوه	۲۴	۴/۰۰		عسلویه	۲۲	۴/۰۹	
زیرشاخص رسانه‌های خبری- تحلیلی	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵		شاخص کلی توسعه سیاسی	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵	
		۱				۱	
دشتستان	۵۴	۳/۷۵		گناوه	۲۴	۳/۶۷	
گناوه	۲۴	۳/۸۵		دشتستان	۵۴	۳/۷۳	
عسلویه	۲۲	۴/۰۹		عسلویه	۲۲	۴/۰۲	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش که در مورد کارکردها، کارویژه‌ها و توانمندی‌های فرمانداری‌ها به‌عنوان کارگزاران و نمایندگان عالی دولت (و حاکمیت) در سطح شهرستان‌ها و نقش آن‌ها در توسعه سیاسی انجام شد،

به‌روشنی نشان‌دهنده آن است که فرمانداری‌ها با توجه به وظایف و اختیاراتی که دارند و نیز نقش راهبری که از آن برخوردارند، در چارچوب ساختار نهادی خود، به تسهیل شاخص‌های گوناگون توسعه سیاسی در مناطق و نواحی کمک شایان‌توجهی نموده، در ارتقای شاخص‌های توسعه سیاسی در شهرستان‌ها، نقش بارز و برجسته‌ای ایفا می‌نمایند.

بررسی نقش و تأثیر فرمانداری‌ها در فرآیند توسعه سیاسی شهرستان‌های مورد مطالعه این پژوهش، گویای آن است که فرمانداری‌ها در شاخص کلی توسعه سیاسی و نیز هر پنج زیرشاخص آن:

"کارآیی و کارآمدی دولت" با مصادیقی مانند پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری نسبت به شهروندان و پیگیری و نظارت فرمانداری

"مشارکت سیاسی" با مصداق میزان مشارکت شهروندان در انتخابات (رأی‌دهنده و نامزد)
"فعالیت احزاب و تشکلهای سیاسی" با مصادیقی مانند نقش و پیگیری فرمانداری در صدور مجوز برای ایجاد نمایندگی و یا شعب احزاب و تشکلهای سیاسی سراسری و استانی از مراجع ذیربط و برگزاری گردهمایی‌های حزبی و تشکیلاتی
"فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی" با معیار تعداد روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها، مجله‌های عمومی و تخصصی و نیز پایگاه‌های خبری - تحلیلی

و "حضور زنان در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی" با مصادیق میزان مشارکت زنان در عرصه انتخابات (چه به عنوان نامزد و چه رأی‌دهنده)، تشکلهای مدنی و اجتماعی و نیز حضور در جرگه مدیریتی ...

در همه شهرستان‌های مورد مطالعه از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار بوده، فرمانداری‌ها در این زمینه عملکرد مثبتی از دیدگاه جامعه آماری این پژوهش بروز داده‌اند.

همچنین با انجام آزمون دانکن مشخص گردید که فرمانداری‌های سه‌گانه در دو زیرشاخص "کارآیی و کارآمدی دولت" و "مشارکت سیاسی" در دو گروه همگن و در دیگر زیرشاخص‌ها، در یک گروه همگن قرار گرفته‌اند. در همین چارچوب، این مطالعه نشان می‌دهد که در دو زیرشاخص یاد شده در بالا، فرمانداری عسلویه بیشترین میانگین و فرمانداری‌های دشتستان و گناوه به ترتیب پایین‌ترین میانگین را به دست آورده‌اند.

از این جهت که هر کدام از فرمانداری‌های مورد مطالعه، در کدام زیرشاخص، عملکرد بهتری نسبت به دیگر زیرشاخص‌ها داشته‌اند، فرمانداری دشتستان، در زیرشاخص "فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی"، فرمانداری عسلویه در زیرشاخص "کارآیی و کارآمدی دولت" و فرمانداری گناوه در زیرشاخص "فعالیت احزاب و تشکل‌های سیاسی" توانسته‌اند از دیدگاه جامعه آماری این پژوهش، تأثیرگذاری بهتر و مطلوب‌تری داشته باشند. نکته‌ای که در اینجا حایز اهمیت است، اینکه هر سه شهرستان در زیرشاخص "مشارکت سیاسی" کمترین میانگین را به دست آورده‌اند؛ که این امر نشان‌دهنده آن است که از دیدگاه پرسش‌شوندگان این پژوهش، فرمانداری‌ها در میان زیرشاخص‌های پنج‌گانه، در این زیرشاخص کمترین تأثیرگذاری را داشته‌اند و در میان همه گویه‌های زیرشاخص مشارکت سیاسی نیز، گویه "عملکرد فرمانداری در شرکت مردم در انتخابات مجلس خبرگان"، کمترین میانگین را داشته که معنادار است. این امر نیز دلایل خاصی دارد که نیاز به پژوهش‌های کمی و کیفی جداگانه‌ای دارد.

با انجام تحلیل واریانس (آزمون F) نیز مشخص گردید که تنها در زیرشاخص "مشارکت سیاسی" تفاوت معناداری میان عملکرد فرمانداری‌های مورد مطالعه وجود دارد و در دیگر زیرشاخص‌ها تفاوت معناداری مشاهده نگردید.

همچنین با انجام این آزمون‌ها و نتایجی که از پاسخ به پرسش‌های پرسشنامه توزیع‌شده میان کارکنان فرمانداری‌های سه‌گانه مورد مطالعه به دست آمده، از دیدگاه جامعه آماری این پژوهش، فرمانداری عسلویه نسبت به دو فرمانداری دیگر عملکرد نسبتاً بهتر و مطلوب‌تری از خود بر جای گذاشته و توانسته، رضایت بیشتری از اقدامات خود به دست آورد. این امر می‌تواند دلایلی داشته باشد که نوپا بودن فرمانداری و اهتمام ویژه‌ای که از سوی مرکز استان و کشور - از جهت دارا بودن نقش راهبردی در اقتصاد کلان کشور (به عنوان پایتخت انرژی کشور) - به این شهرستان صورت می‌گیرد، در زمره آنهاست. بر پایه یافته‌های این پژوهش، ترکیب اداری - تحصیلی مجموعه فرمانداری شهرستان، نشان‌دهنده میزان بالای کارکنان تحصیل‌کرده و جوان در فرمانداری عسلویه است که عموماً بومی شهرستان نیز هستند. این امر انگیزه‌های بالایی به آنان بخشیده و باعث گردیده، مجموعه فرمانداری در مسیر توسعه سیاسی شهرستان عملکرد بهتر و موفق‌تری داشته باشد. همچنین میزان بالای مشارکت سیاسی در انتخابات گوناگون در شهرستان عسلویه (شاخص مشارکت سیاسی)،

میزان نفوذ و تأثیرگذاری فرمانداری در اجرای سیاست‌های دولت، افزایش میزان دریافت بودجه از مرکز استان و کشور - با توجه به اهمیت روزافزون شهرستان در اقتصاد کلان کشور - و نیز پیگیری مطالبات و خواسته‌های عمومی در سطح شهرستان در تعامل با منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی و نیز دستگاه‌ها و سازمان‌های مستقر در شهرستان و حل و رفع برخی مشکلات و تنگناهای اهالی در منطقه (شاخص کارآیی و کارآمدی دولت)، ورود تعداد قابل توجهی از زنان به جرگه مدیریتی شهرستان، حضور در عرصه‌های انتخاباتی به عنوان نامزد و نیز فعالیت تشکلهای مدنی و اجتماعی در سطح شهرستان - که بخش عمده‌ای از آنان را زنان تشکیل می‌دهند (شاخص حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی) فعالیت چندین و چند روزنامه و هفته‌نامه و نیز مجله‌های عمومی و تخصصی در حوزه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و به ویژه فنی - صنعتی و شمارگان نسبتاً بالای آنها در منطقه، نشان از افزایش آگاهی‌های سیاسی - اجتماعی در میان ساکنان منطقه دارد؛ که در این میان نقش فرمانداری در بسترسازی حضور و فعالیت سازنده آنها در جهت توسعه سیاسی شهرستان بارز است. (شاخص فعالیت رسانه‌های خبری - تحلیلی) نکته‌ای که در این میان شایسته یادآوری است، اینکه با توجه به همین دلایل و موارد پیش گفته، انتصاب فرماندار و معاونان فرماندار در شهرستان عسویه، عموماً از میان افراد باتجربه و کاردان، به ویژه کسانی که پیشینه چندین و چند سال فرمانداری را در کارنامه حرفه‌ای - شغلی خود دارند، صورت می‌گیرد، تا آنان بتوانند در برخورد با مسایل و موضوع‌های فراوان و خاصی - که منحصر به این شهرستان است - عملکرد بهتر و مناسب‌تری داشته باشند.

این پژوهش از آنجا که فرمانداری‌ها در همه شهرستان‌های کشور از ساختار نسبتاً یکسانی برخوردارند و با توجه به وظایف و کارویژه‌هایشان، قابلیت تعمیم داشته، دیدگاه کارکنان فرمانداری‌های دیگر نیز می‌تواند در این زمینه مورد سنجش و آزمون قرار گیرد. نکته‌ای که در اینجا قابل بیان است، اینکه که پاسخی که جامعه آماری این پژوهش به گویه‌های پنج زیرشاخص طرح شده داده‌اند، تقریباً یکسان بوده و عموماً پاسخ‌ها حول یک گزینه بوده است

پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی

به منظور رسوخ و نفوذ شاخص‌های توسعه سیاسی در شهرستان‌ها لازم است، در قوانین و مقررات موضوعه، تغییراتی به نفع کارگزاران و نمایندگان دولت در مناطق و نواحی صورت گرفته، اقتدار دولت مرکزی نیز کاهش یافته، تا با توجه به نزدیکی و اشراف مقامات محلی به مسایل و موضوع‌های مبتلابه محلی، آنان بتوانند خدمات بهتر و شایسته‌تری به اهالی مناطق قلمرو خود ارایه نمایند.

همچنین به منظور بهبود موقعیت و جایگاه فرمانداری‌ها در ایفای بهینه نقش‌های توسعه سیاسی و نیز کمک معنادارتر به توسعه منطقه‌ای و ملی در بعد سیاسی، مستلزم کاربرد اقداماتی از جمله گماردن افراد نخبه، شایسته، باتجربه، با نگرش مثبت به مقوله توسعه سیاسی در رأس فرمانداری‌ها، گسترش دامنه اختیارات سیاسی، اداری و اجرایی و افزایش استقلال مالی، اداری و سیاسی است. از سوی دیگر نیاز به تقویت منابع انسانی و ایجاد ساز و کارهای شایسته‌سالاری در گزینش و به کارگیری افراد در ساختار فرمانداری‌ها از سوی وزارت کشور به شدت احساس می‌شود.

در پایان شایسته است، بیان گردد که از آنجا که این پژوهش به نقش نهاد فرمانداری به عنوان نماینده عالی دولت (و حاکمیت) در سطح شهرستان در فرآیند توسعه سیاسی پرداخته، جای خالی آن به شدت احساس می‌شد. چرا که پژوهش‌هایی هم که در این راستا انجام گرفته‌اند و در بخش پیشینه پژوهش بدانها اشاره گردید، هیچکدام به موضوع نقش نهاد فرمانداری نپرداخته، در پی آن دانشی نیز در این باره تولید نگردیده است. چه آنکه پژوهش آبیاری و همکاران (۱۳۹۶) که انجمن‌ها (پیش از انقلاب) و شوراهای اسلامی (پس از انقلاب) را به عنوان حکومت‌های محلی در نظر گرفته، رحیمی جهان‌آبادی و فرزانه‌نی (۱۳۹۳) به نقش شوراهای اسلامی شهرستان تایباد در توسعه سیاسی پرداخته‌اند و زارع خفری و همکاران (۱۳۹۳) نیز شورای اسلامی شهر شیراز و نقش آن را در توسعه سیاسی مورد مطالعه قرار داده‌اند. گرچه نتایج این پژوهش با نتیجه‌گیری پژوهش "شیاری و فرهنگی (۱۳۹۸)" مبنی بر اینکه نقش دولت و سیاست‌های آن در روند توسعه سیاسی و شکل‌گیری جامعه مدنی، برجسته و معنادار است، با پژوهش "آبیاری و همکاران (۱۳۹۶)" بر این پایه که حکومت‌های محلی، نقش مهمی در تسریع فرآیند توسعه سیاسی دارند، با نتیجه‌گیری پژوهش "رحیمی جهان‌آبادی و فرزانه‌نی" (۱۳۹۴) که شوراهای اسلامی در توسعه سیاسی شهرستان تایباد نقش مثبت و چشمگیری داشته‌اند و نیز با پژوهش زارع خفری و همکاران (۱۳۹۳) با این نتیجه‌گیری

که شورای شهر به عنوان نهادی محلی توانسته، نقش مهمی در توسعه سیاسی شهر شیراز داشته باشد، کاملاً همخوانی دارد.

تعارض منافع

نویسندگان، از قبل این مقاله، تعارض منافع ندارند.

سپاسگزاری

در این باره از راهنمایی‌ها و هدایت‌های استاد محترم راهنما، و همچنین بذل توجه و عنایت استاد محترم مشاور، نسبت به اینجانب که در مراحل گوناگون انجام رساله و نیز این مقاله، یاریگر اینجانب بودند و از سوی دیگر از مدیران و کارکنان فرهیخته "مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور" که در زمینه موضوعی این پژوهش، ما را یاری نمودند، صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

References

- Abyar, Mansour, Masoudnia, Hossein, Shahramnia, Amir Masoud and Hatami, Abbas. (2016). The role of local governments in the process of political development; Case study: Iran. World Politics Quarterly, Volume 6/Number 1: pp. 159-193.(In Persian)
- Aghamohammadi, Behrouz, Sadiq, Mirabrahim and Shirzadi, Reza. (1401). The function of political-civil institutions and its role in the country's

political development. *Human Geography Research Quarterly*, Volume 54/Sh 4: pp. 1247-1261. (In Persian)

- Alem, Abdul Rahman. (1378). Foundations of political science. Ch 5, Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Ali Babaei, Gholamreza. (1382). Arash's political culture. Tehran: Ashyan. (In Persian)
- Almond, G. A., & Powell, G. B. (1966). Comparative politics: A developmental approach (No. JF51 A57).
- Almond, Gabriel and Powell, Bingham (1966). Comparative Politics: A Developmental Approach, Boston: little brown and co.
- Ani, et al. (2013). *Advanced Local Government Finance*. Enugu: Spring Time Press. Approach. Amerind Publication Pvt. Ltd.: New York.
- Ardakani, Abed and Soltani, Luqman. (2019). The relationship between the administrative system and political development in the Islamic Republic of Iran; By using Jaguar's theoretical model. *Politics Quarterly (Magazine of Faculty of Law and Political Sciences)*, Volume 50/Vol. 2: pp. 629-649. (In Persian)
- Azad Aramaki, Taghi, Jalaipour, Hamidreza and Delpasand, Kamel. (2017). Agents of local development: Sociological analysis of effective forces in the development of Piranshahr border region. *Bi-quarterly Journal of Local Development (Rural-Urban)*, Volume 11/ No. 1: pp. 1-28. (In Persian)
- Briguglio, L. (2014). A Vulnerability and Resilience Framework for Small States. In D. Bynoe-Lewis (Eds.), *Building the Resilience of Small States: A Revised Framework* (pp.1-102). London: Commonwealth Secretariat.
- Delawari, Abulfazl. (2014). The classical model of political development: a look at the Western European experience. *Welfare and Social Development Planning Quarterly*, Volume 7/ No. 22: pp. 79-102. (In Persian)
- Deutsch, K. (1969). *Nationalism and social communication-An enquiry into the fondation of nationality*. Cambridge and London.
- Evans, B., Marko J., Sundback, S., and Theobald, K. (2005). *Governing sustainable cities*, Earthscan, London.
- Fakuhi, Naser. (1384). *In the labyrinths of world order*. Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Farjirad, Khader and Kazemian, Gholamreza. (2011). Local and regional development from the perspective of institutional approach. Tehran: Academic Jihad Publications. (In Persian)
- Farjirad, Khader, Kazemian, Gholamreza and Roknoddin Eftekhari, Abdolreza (2012). Pathology of regional development policies in Iran from the perspective of institutional approach, *Development Management Process Quarterly*, Volume 26/No 2: pp. 27-58. (In Persian)
- Farsai, Mohsen, Melabi, Masoud, Arabian, Asghar and Abtahi, Sayyed Mostafi. (1400). Investigating the consequences of transparency on government efficiency in the Islamic Republic of Iran. *Political Studies Quarterly*, Volume 14/ No. 54: pp. 43-66. (In Persian)
- Hafeznia, Mohammad Reza and Qalibaf, Mohammad Bagher. (2001). The strategy of spatial distribution of political power in Iran through the development of local institutions. *Geographical Research Quarterly*, Volume 16/ No. 61: pp. 39-61. (In Persian)
- Hafeznia, Mohammadreza and Kavianirad, Murad. (2009). *New horizons in political geography*. Tehran: Samit Publications. (In Persian)

- Huntington, Samuel and Nelson, John. (1997). Understanding political development. Translated by Strategic Studies Research Institute, Tehran: Strategic Studies Research Institute. (In Persian)
- Kahika, G. & Karyeija, G.K., (2017), 'Institutional roles and the implementation of Local Economic Development, Kasese District, Uganda', *Africa's Public Service Delivery and Performance Review* 5(1), a159.
- Lester G.Seligman .(2012) *Elite Recruitment and political Development .Cambridge University. Press.*21-02.
- Lino Briguglio, A vulnerability and resilience framework for small states (London: Commonwealth Secretariat, 2014), 1-102.
- Meydari, Ahmad and Kheirkhahan, Jafar. (1383). Good governance is the foundation of development. Tehran: Economic Research Office of Islamic Council Research Center. (In Persian)
- Momeni, Farshad and Nikonsebati, Ali (2016). Institutional approach to development and its implications for Iran, *Economic Research Quarterly*, year 17, vol. 64, pp. 199-241.
- Motallebi, Masoud and Sarlak, Katayoun. (2014). Social classes and political development in the Islamic Republic of Iran. *Political Studies Quarterly*, Volume 8/ No. 29: pp. 101-124. (In Persian)
- Ostwar, Majid (2017). Inclusive institutions and development in the system of the Islamic Republic of Iran, *Islamic Revolution Approach Quarterly*, Q. 12, Vol. 45, pp. 21-38. (In Persian)
- Pai, Lucin and others. (2001). Crises and sequences in political development. Translated by Gholamreza Khajesaravi, Tehran: Research Institute of Strategic Studies. (In Persian)
- Palmer, Robert Roswell. (1979). *History of the New World*. Translated by Abolqasem Taheri, Tehran: Amir Kabir. (In Persian)
- Pike, A, Rodriguez-Pose, A., and Tomaney, J. (2006). *Local and Regional Development*, Routledge, London.
- Pye, L. W. (1974). *Modernization: Latecomers and Survivors*. By Marion J. Levy Jr., (New York: Basic Books, 1972. Pp. 160). *American Political Science Review*, 68(4), 1740-1741.
- Qaderi, Tahereh and Alizad, Ismail. (2012). Government policies and political development in Iran (1989-2005), *Social Sciences Quarterly*, Volume 20/No. 60: pp. 1-41. (In Persian)
- Qawam, Abdul Ali. (1994). *Political development and administrative transformation*. Tehran: Qoms Publications. (In Persian)
- Rahimi Jahanabadi, Jalil and Heydari Farzanehni, Rasul. (2014). The role of Islamic councils in the political development of cities in the years 1378 to 1392, case study: Taibad city. *Political Studies Quarterly*, Volume 8/ No. 30: pp. 67-88. (In Persian)
- Sadeghi, Seyyed Shamsuddin and Qanbari, Luqman (2016). *The political culture of*
- Tudeh, the remaining governments and the issue of political development in Iran, *State Studies Quarterly*, third year, number 11, pp. 159-123 (In Persian)
- Shah, R.2006. "Legitimacy and Accountability of Civil Society". VIEW Edition 5.
- Shiari, Ali and Farhani, Mohammad Mahdi. (2018). The effect of government policies on the occurrence of political development and the

formation of civil society in Iran. Epistemological Studies Quarterly in Islamic University, Volume 23/No. 4: 723-744. (In Persian)

- Zare Khafri, Shabir, Agriculture, Heshmat and Ahmadipour, Zahra. (2013). The role of the city's Islamic council in political development (case example: Shiraz city's Islamic council in 1378-1387). Modern Urban Management Quarterly, Volume 2/No. 4: pp. 31-46. (In Persian)

استناد به این مقاله: کاوه فرد، عبدالرسول و ایوبی، حجّت‌الله. (۱۴۰۴). نقش دولت در توسعه سیاسی شهرستان‌ها؛

مطالعه موردی: شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه. فصلنامه دولت‌پژوهی، ۱۲(۴۳)، ۱-۳۲.

doi.org/10.22054/tssq.2023.74717.1436

The State Studies Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.